

† B A R T H O L O M E W
BY GOD'S MERCY ARCHBISHOP OF CONSTANTINOPLE-NEW ROME
AND ECUMENICAL PATRIARCH
TO THE PLENITUDE OF THE CHURCH
GRACE, PEACE AND MERCY FROM THE MAKER OF ALL CREATION
OUR LORD GOD AND SAVIOR JESUS CHRIST

* * *

Most reverend brother Hierarchs and beloved children in the Lord,

Thirty-five whole years have lapsed since the Holy and Sacred Synod of the Ecumenical Patriarchate established September 1st, the Feast of the Indiction and opening of the ecclesiastical year, as a Day of Prayers for the Protection of the Natural Environment. This blessed initiative had a great resonance and borne bountiful fruit. The multidimensional ecological activities of the Holy Great Church of Christ today center around the phenomenon of climate change—or rather, the climate crisis—which has caused a “planetary state of emergency.”

We appreciate the contribution of the environmental movements, the international agreements for the environment, the related engagement on the part of scientists with this problem, the contribution of environmental education, the ecological sensitivity and mobilization of countless people and especially representatives of the younger generation. However, we insist that what is needed is an axiological “Copernican turn,” a radical change of mentality globally, a substantial revision of the relationship between humankind and nature. Otherwise, we will continue to treat the catastrophic consequences of the ecological crisis, while leaving intact and active the roots of the problem.

The environmental threat is a dimension of the extended crisis in contemporary civilization. In this sense, confronting the problem cannot be successful on the basis of the principles of the same civilization, of the rationale behind it, which created it in the first place. We have repeatedly expressed our conviction that churches and religions can contribute significantly to a vital spiritual and evaluative conversion for the sake of the future of humanity and the planet. Genuine religious faith dissolves the arrogance and titanism of humankind, inasmuch as it constitutes the embankment of its transformation into a “man-god,” who abolishes all standards, boundaries, and values, while declaring himself “the measure of all things” and instrumentalizing both his fellow human beings and nature for the satisfaction of his unquenchable needs and arbitrary pursuits.

The centuries-long experience teaches us that, without an “Archimedean” spiritual and evaluative support, humanity cannot avoid the risks of a nihilistic

“anthropologism.” This is the legacy of the classical spirit, as articulated by Plato through the principle that “God is the measure of all things for us” (*Laws* 716c). This understanding of humanity and its responsibility through its relationship with God is expressed through the Christian teaching about the creation of Adam “in the image of God” and “according to His likeness,” as well as about the assumption of human nature by the incarnate pre-eternal Word of God for our salvation and the renewal of all creation. The Christian faith recognizes the supreme value of humanity and creation alike. In this spirit, then, respect for the sacredness of the human person and the protection of the integrity of the “very good” creation are inseparable. Faith in the God of wisdom and love inspires and supports the creative forces of humankind, strengthening it in the face of challenges and trials, even when overcoming these appears humanly impossible.

We have struggled and still strive for an inter-Orthodox and inter-Christian collaboration for the protection of humanity and creation, as well as for the introduction of this subject in interfaith dialogue and common actions of religions. Moreover, we particularly emphasize the need to understand that the contemporary ecological crisis impacts first and foremost the poorer inhabitants on earth. In the document of the Ecumenical Patriarchate, entitled “For the Life of the World: Toward a Social Ethos of the Orthodox Church,” this topic is underlined emphatically along with the essential concern of the Church in light of the consequences of climate change: “We must understand that serving our neighbor and preserving the natural environment are intimately and inseparably connected. There is a close and indissoluble bond between our care of creation and our service to the body of Christ, just as there is between the economic conditions of the poor and the ecological conditions of the planet. Scientists tell us that those most egregiously harmed by the current ecological crisis will continue to be those who have the least. This means that the issue of climate change is also an issue of social welfare and social justice.” (Paragraph 76)

In conclusion, we wish you, most honorable brothers and most beloved children, a new ecclesiastical year full of divine blessings and productivity, invoking upon you all, through the intercession of Panagia Pammakaristos, whose wondrous and miraculous icon we honor and celebrate on this day and humbly venerate, the life-giving grace and boundless mercy of the Creator of all and God of wondrous things.

September 1, 2024

† Bartholomew of Constantinople
Fervent supplicant for all before God

† Β Α Ρ Θ Ο Λ Ο Μ Α Ι Ο Σ
ΕΛΕΩι ΘΕΟΥ ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ
ΝΕΑΣ ΡΩΜΗΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΟΣ ΠΑΤΡΙΑΡΧΗΣ
ΠΑΝΤΙ ΤΩι ΠΛΗΡΩΜΑΤΙ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΧΑΡΙΝ, ΕΙΡΗΝΗΝ ΚΑΙ ΕΛΕΟΣ
ΠΑΡΑ ΤΟΥ ΔΗΜΙΟΥΡΓΟΥ ΠΑΣΗΣ ΤΗΣ ΚΤΙΣΕΩΣ
ΚΥΡΙΟΥ ΚΑΙ ΘΕΟΥ ΚΑΙ ΣΩΤΗΡΟΣ ΗΜΩΝ ΙΗΣΟΥ ΧΡΙΣΤΟΥ

* * *

Τιμιώτατοι ἀδελφοί Ἱεράρχαι καί τέκνα ἐν Κυρίῳ ἀγαπητά,

Τριακονταπενταετία ὄλη παρήλθεν ἀπό τῆς καθιερώσεως ὑπό τῆς Ἁγίας καί Ἱερᾶς Συνόδου τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου τῆς 1^{ης} Σεπτεμβρίου, ἑορτῆς τῆς Ἰνδίκτου καί ἐνάρξεως τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ἔτους, ὡς Ἡμέρας προσευχῶν ὑπέρ τῆς προστασίας τοῦ φυσικοῦ περιβάλλοντος. Ἡ εὐλογημένη αὐτή πρωτοβουλία ἔσχε μεγάλην ἀπήχησιν καί ἐκαρποφόρησε πλουσίως. Αἱ πολυδιάστατοι οἰκολογικάί δράσεις τῆς Ἁγίας τοῦ Χριστοῦ Μεγάλης Ἐκκλησίας ἐπικεντρώνονται σήμερον εἰς τό φαινόμενον τῆς κλιματικῆς ἀλλαγῆς, μᾶλλον δέ κρίσεως, τό ὁποῖον ἔχει δημιουργήσει μίαν κατάστασιν «πλανητικῆς ἐκτάκτου ἀνάγκης».

Ἐκτιμῶμεν τήν συμβολήν τῶν οἰκολογικῶν κινήματων, τās διεθνεῖς συμφωνίας διά τό περιβάλλον, τήν ἐνασχόλησιν τῶν ἐπιστημόνων μέ τό πρόβλημα, τήν προσφοράν τῆς περιβαλλοντικῆς ἐκπαιδεύσεως, τήν οἰκολογικήν εὐαισθησίαν καί στρατεύσιν ἀναριθμητῶν ἀτόμων καί εἰδικώτερον ἐκπροσώπων τῆς νέας γενεᾶς. Ὅμως, ἐπιμένομεν ὅτι ἀπαιτεῖται μία ἀξιολογική «κοπερνίκεια στροφή», μία ριζική ἀλλαγή νοοτροπίας παγκοσμίως, μία οὐσιαστική ἀναθεώρησις τῆς σχέσεως τοῦ ἀνθρώπου μέ τήν φύσιν. Ἄλλως, θά συνεχίσωμεν νά θεραπεύωμεν τās καταστροφικὰς ἐπιπτώσεις τῆς οἰκολογικῆς κρίσεως, μέ ἀθίκτους καί ἐνεργούς τās ρίζας τοῦ προβλήματος.

Ἡ περιβαλλοντική ἀπειλή εἶναι μία διάστασις τῆς ἐκτεταμένης κρίσεως τοῦ συγχρόνου πολιτισμοῦ. Ἐν τῇ ἐννοίᾳ ταύτῃ, ἡ ἀντιμετώπισις τοῦ προβλήματος δέν εἶναι δυνατόν νά δοθῇ ἐπί τῇ βάσει τῶν ἀρχῶν αὐτοῦ τοῦ πολιτισμοῦ, τῆς λογικῆς δηλαδή ἡ ὁποία τό ἐδημιούργησε. Ἐχομεν ἐκφράσει κατ' ἐπανάληψιν τήν πεποίθησιν μας ὅτι εἰς τήν ζωτικήν διά τό μέλλον τῆς ἀνθρωπότητος καί τοῦ πλανήτου μας πνευματικήν καί ἀξιολογικήν μεταστροφήν δύνανται νά συμβάλουν μεγάλως αἱ Ἐκκλησίαι καί αἱ θρησκεῖαι. Ἡ γνησία θρησκευτική πίστις καταλύει τήν ἀλαζονείαν καί τόν τιτανισμόν τοῦ ἀνθρώπου, ἀποτελεῖ ἀνάχωμα εἰς τήν μετατροπήν του εἰς «ἀνθρωποθεόν», ὁ ὁποῖος καταργεῖ μέτρα, ὄρια καί ἀξίας, αὐτοαναγορεύεται εἰς «πάντων μέτρον», ἐργαλειοποιεῖ τόν συνάνθρωπον καί τήν φύσιν διά τήν ἱκανοποίησιν τῶν ἀκορέστων ἀναγκῶν καί τῶν αὐθαιρέτων ἐπιδιώξεων του.

Ἡ πεῖρα τῶν αἰῶνων διδάσκει ὅτι, ἄνευ ἑνός «ἀρχιμηδείου» πνευματικοῦ καί ἀξιολογικοῦ στηρίγματος, ἡ ἀνθρωπότης ἀδυνατεῖ νά ἀποφύγῃ τούς κινδύνους ἑνός μηδενιστικοῦ «ἀνθρωπολογισμοῦ». Αὐτή εἶναι ἡ παρακαταθήκη τοῦ ἀρχαίου πνεύματος, ὅπως διετυπώθη ὑπό τοῦ Πλάτωνος διά τῆς ἀρχῆς «Θεός ἡμῖν πάντων

χρημάτων μέτρον» (Νόμοι 716c). Ἡ κατανόησις τοῦ ἀνθρώπου καί τῆς εὐθύνης του μέσα ἀπό τήν σχέσιν του μέ τόν Θεόν ἐκφράζεται διά τῆς χριστιανικῆς διδασκαλίας περί τῆς δημιουργίας τοῦ ἀνθρώπου «κατ' εἰκόνα Θεοῦ» καί «καθ' ὁμοίωσιν» Αὐτῶ, καθὼς καί περί τῆς προσλήψεως τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως ὑπὸ τοῦ σαρκωθέντος διά τήν σωτηρίαν τοῦ ἀνθρώπου καί ἀνακαίνισιν τῆς ὅλης δημιουργίας προαιωνίου Λόγου τοῦ Θεοῦ. Ἡ χριστιανική πίστις ἀναγνωρίζει ὑψίστην ἀξίαν τόσον εἰς τόν ἀνθρώπον, ὅσον καί εἰς τήν κτίσιν. Ἐν τῷ πνεύματι τούτῳ, ὁ σεβασμός τῆς ἱερότητος τοῦ ἀνθρωπίνου προσώπου καί ἡ προστασία τῆς ἀκεραιότητος τῆς καλῆς λίαν δημιουργίας εἶναι ἀδιαίρετοι. Ἡ πίστις εἰς τόν Θεόν τῆς σοφίας καί τῆς ἀγάπης ἐμπνέει καί στηρίζει τάς δημιουργικὰς δυνάμεις τοῦ ἀνθρώπου, τόν ἐνδυναμώνει ἐνώπιον τῶν προκλήσεων καί τῶν δυσκολιῶν, ἀκόμη καί ὅταν ἡ ὑπέρβασις των ἐμφανίζεται κατ' ἀνθρώπον ὡς ἀνέφικτος.

Ἦγωνίσθημεν καί ἀγωνιζόμεθα διά τήν διορθόδοξον καί διαχριστιανικήν συνεργασίαν διά τήν προστασίαν τοῦ ἀνθρώπου καί τῆς κτίσεως καί διά τήν ἔνταξιν τῆς θεματικῆς αὐτῆς εἰς τόν διαθρησκευτικόν διάλογον καί τάς κοινὰς δράσεις τῶν θρησκευτῶν. Τονίζομεν δέ ἰδιαίτερος τήν ἀνάγκην νά κατανοηθῇ ὅτι ἡ σύγχρονος οἰκολογική κρίσις πλήττει πρωτίστως καί ἐντονώτερον τοὺς πτωχότερους κατοίκους τῆς γῆς. Εἰς τό κείμενον τοῦ Οἴκουμενικοῦ Πατριαρχείου «Ἵπέρ τῆς τοῦ κόσμου ζωῆς». Τό κοινωνικόν ἦθος τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας» ὑπογραμμίζεται μετ' ἐμφάσεως τό θέμα αὐτό καί ἡ ἀναγκαία μέριμνα τῆς Ἐκκλησίας ἐνώπιον τῶν ἐπιπτώσεων τῆς κλιματικῆς ἀλλαγῆς: «Πρέπει νά κατανοήσουμε ὅτι ἡ διακονία τοῦ πλησίον καί ἡ διαφύλαξη τοῦ φυσικοῦ περιβάλλοντος εἶναι ἄρρηκτα συνδεδεμένες. Παρόμοια ἄρρηκτα συνδεδεμένες μεταξύ τους εἶναι καί ἡ φροντίδα μας γιά τή δημιουργία καί ἡ διακονία μας πρός τά μέλη τοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ, ὅπως εἶναι ἀλληλένδετες καί οἱ οικονομικῆς συνθήκες τῶν φτωχῶν μέ τίς οικονομικῆς συνθήκες τοῦ πλανήτη. Οἱ ἐπιστήμονες μᾶς λένε ὅτι ἐκεῖνοι πού ἔχουν πληγῆ περισσότερο ἀπό τήν τρέχουσα οἰκολογική κρίση εἶναι καί θά εἶναι ὅσοι κατέχουν ἐλάχιστα. Ἐπομένως, τό πρόβλημα τῆς κλιματικῆς ἀλλαγῆς ἀποτελεῖ καί ζήτημα κοινωνικῆς πρόνοιαν καί κοινωνικῆς δικαιοσύνης» (§ 76).

Περαίνοντες τόν λόγον, εὐχόμεθα πρός ὑμᾶς, τιμιώτατοι ἀδελφοί καί προσφιλέστατα τέκνα, πλήρη θείων εὐλογιῶν καί καλλίκαρπον τόν νέον ἐκκλησιαστικόν ἐνιαυτόν, ἐπικαλούμενοι ἐπί πάντας ὑμᾶς, μεσιτεία τῆς Παναγίας τῆς Παμμακαρίστου, τήν θαυμαστήν καί θαυματουργόν εἰκόνα τῆς ὁποίας τιμῶμεν σήμερον ἐορτίως καί ταπεινοφρόνως κατασπαζόμεθα, τήν ζωήρυτον χάριν καί τό ἀμέτρητον ἔλεος τοῦ Κτίστου τῶν ἀπάντων καί Θεοῦ τῶν θαυμασιῶν.

βκδ' Σεπτεμβρίου α' β.
Ὁ Κωνσταντινουπόλεως
διάπυρος πρός Θεόν εὐχέτης πάντων ὑμῶν